

которые занимают должности, требующие наличия высшего образования, и, следовательно, являются носителями литературного языка. В целом проанализировано 18719 слов.

Основными методами исследования выступают метод анализа персонифицированных текстов, метод лингвистического описания, а также количественный метод.

Результаты и их обсуждение. В ходе исследования нами выделены два наиболее широкоупотребительных слова, которые регулярно произносятся с отступлением от орфоэпической нормы: *термин* и *проект*.

Приведем примеры употребления первого слова с твердым [т] в русской устной публичной речи жителей г. Витебска: *я такой ввёл термин* (доцент, конференция, 30.11.12); *у термина три составные части* (преподаватель вуза, собрание, 13.11.13); *мы используем такой термин* (главный инженер, ТК «Скиф», 01.02.18) и др. В результате проведенного исследования установлено, что слово *термин* с твердым [т] произносят 98 % респондентов. Как известно, указанное произношение квалифицируется словарями как ненормативное. Однако следует отметить, что в популярном словаре-справочнике, подготовленном на филологическом факультете Санкт-Петербургского государственного университета, «Давайте говорить правильно! Трудности современного русского произношения и ударения» (Л.А. Вербицкая, Н.В. Богданова, Г.Н. Складарская), впервые вышедшем в 2003 году и несколько раз переиздававшимся, предлагается два равноправных варианта произношения данного слова: [тэ́рмин] и [тэ́рмин] [3]. Это свидетельствует о существовании вариативности произношения данной лексемы и в орфоэпических словарях.

При произношении слова *проект* респонденты регулярно употребляют два звука [јэ] на месте буквы *е*. Приведем следующие примеры из проанализированного материала: *у вас есть возможность подачи проекта на финансирование* (специалист научно-исследовательского сектора, собрание, 05.09.12); *был дан старт проекту «Академия сотрудничества»* (методист ГУО, собрание, 27.08.13); *это можно назвать отдельным проектом* (преподаватель ГУО, ТК «Витебск», 21.11.18) и др. Проведенное исследование выявило подобное произношение данного слова у 79% респондентов. Отметим, что в отношении слова *проект* орфоэпические словари традиционно придерживаются одного варианта произношения: [пр^э́кт].

Вместе с тем, ненормативные орфоэпические варианты [пр^јэ́кт] и [тэ́рмин] поддерживаются двумя факторами: во-первых, влиянием тенденции к усилению «буквенного» произношения, активно действующей в современном русском языке, а во-вторых, интерференцией белорусского языка в условиях близкородственного двуязычия.

Заключение. Характеристика варианта произношения как нормативного или ненормативного, допустимого или недопустимого традиционно детерминируется тремя основными факторами: распространенностью варианта в речи носителей литературного языка, произносительной традицией и соответствием варианта тенденциям развития данного языка. Таким образом, проанализированные на материале русской устной публичной речи конкурирующие варианты произношения, являющиеся в настоящее время ненормативными, являются распространенными в речи носителей литературного языка, соответствуют языковой тенденции и, следовательно, вскоре могут быть определены кодификаторами как нормативные.

1. Вербицкая, Л. А. Особенности фиксации орфоэпической нормы сегодня / Л. А. Вербицкая // Труды Института русского языка им. В. В. Виноградова. Культура русской речи : сб. ст. / отв. ред. А. Д. Шмелев. – М., 2017. – С. 375–394.
2. Горбачевич, К. С. Изменение норм русского литературного языка / К. С. Горбачевич. – Л. : Просвещение, 1971. – 270 с.
3. Вербицкая, Л. А. Давайте говорить правильно! Трудности современного русского произношения и ударения : краткий словарь-справочник / Л. А. Вербицкая, Н. В. Богданова, Г. Н. Складарская. – СПб. : Издательство Санкт-Петербургского университета, 2003. – 146 с.

ІДЭЙНА-МАСТАЦКАЕ ВЫРАШЭННЕ ПРАБЛЕМЫ РАМАНТЫЗАЦЫІ СУЧАСНАСЦІ Ў АПАВЯДАННЯХ У. КАРАТКЕВІЧА

В.Ф. Падстаўленка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава

Пры ўсёй відавочнай шматкампанентнасці творчага дыскурсу У. Караткевіча рамантызацыя падзей і герояў выступае адной з дамінант аўтарскага мастацкага свету. Шматлікія адкрыцці вызначальных якасцей сапраўднага Чалавека, натуральна, прыводзілі пісьменніка і да ма-

стацкага антрапалагічнага асэнсавання сучаснасці, што заўважаецца ў апавяданнях “Блакiт i золата дня”, “У шалашы”, “Залаты бог”, “Калядная рапсодыя” i iнш.

Мэта артыкула – на прыкладах найбольш рэпрэзентатыўнай (у iдэйна-тэматычным плане) “малой прозы” Караткевіча выявіць, якія мастацкія прыёмы i сродкі спрыялі самабытнаму раскрыццю аўтарскай канцэпцыі рамантызацыі сучаснасці.

Матэрыял i метады. Матэрыялам даследавання ў артыкуле з’яўляюцца апавяданні “Блакiт i золата дня”, “У шалашы”, “Залаты бог” названага беларускага пісьменніка. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, структурна-тыпалагічнага i дэскрыптыўнага метадаў.

Вынікі i iх абмеркаванне. Сама аўтарская задума рамантызавана адлюстраваннем сучаснасць дэтэрмінавала спецыфічны падбор рознаўзроўневых кампанентаў у названых апавяданнях. Напрыклад, яркія, характара- i лёсавызначальныя падзеі ў згаданых творах пісьменнік паказваў без дэталізаваных фонавых карцін, што зрабіла значнае максімальна відавочным. Гэта таксама прывяло да поўнай выверанасці сюжэтных ходоў у апавяданнях.

Так, падзеі ў “Блакiце i золаце дня” адбываюцца на працягу толькі адных сутак, але i ў межах звышсціслай кампазіцыі ўдала разгортваецца гісторыя падарожжа цэнтральных персанажаў. Простая кампазіцыя твора спрыяе трапнаму раскрыццю агульнай iдэі апавядання, у адпаведнасці з якой жыццё ў гармоніі з самім сабой i навакольным светам – гэта сапраўднае шчасце для чалавека.

Стыль апавядання тут характарызуецца багатай экспрэсіўнасцю i лірычнасцю. Сюжэтны стрыжань апавядання базуецца на развіцці ўзаемнага пачуцця паміж маладымі людзьмі, што ўдала асацыятыўна падкрэсліваецца ў тэксце адпаведнымі апісаннямі прыроды. Увогуле, навакольны свет выступае тут у якасці самастойнага героя i з’яўляецца “iндыкатарам” псіхалагічнага стану пратаганістаў, выразнікам iх пачуццёва-эмацыйнага стану: “Блакiтнае было ўверсе. Блакiтнае было ўнізе <...> Чаўны плылі ў блакiтным i залатым. Гэта лазурнае толькі часам перарывалася празрыстай сцяной затопленага лесу, – i зноў загаралася iскрамі. Сплюшчылі павеі, глыбокая цеплыня перапаўняла цела. Блакiтнае i залатое, залатое i блакiтнае. Без канца. Без краю. Без мяжы” [1, 204]. Узаемапранікненне, дыялектыка двух светаў, чалавечага i прыроднага, стварае рамантычную iлюзію поўнай гармоніі паміж усім iсным на зямлі.

Апавяданне “У шалашы” мае, так бы мовіць, класічную (з пачуццёвай дамінантай) сюжэтную схему, праз якую раскрываецца каханне Міхала i Мар’яны. Асаблівую эмацыйнасць гісторыі надае вобраз Міхала, які паказаны не статычна, а ў дынаміцы. Пад уплывам абставін, трапна змадэляваных пісьменнікам, за адну ноч герой ператвараецца з імпульсіўнага, гарачлівага хлопца ў разумнага, сталага мужчыну. Iнфармацыйная напоўненасць твора нівеліруецца за кошт высокай экспрэсіўнасці апавядання, на фоне якой адлюстроўваюцца перажыванні пратаганіста. Дамінаванне пачуццёвага складніка ў характары героя тлумачыць агульную псіхалагічна абвостраную танальнасць мастацкага прыкладу.

Кампазіцыя твора “У шалашы” таксама характарызуецца сваёй адметнасцю. Так, рэтраспектыўнаму ўзнаўленню гісторыі кахання адведзена цэнтральнае месца ў структуры апавядання, яно выступае сюжэтаўтваральным ядром твора. Мастацкія карціны мінулага абрамляюцца падзеямі ў цяперашнім часе. Такая тэмпаральна ўскладненая падача асноўнай гісторыі дазваляе раскрыць матывацыю ўчынкаў пратаганіста, яго нечаканы выбар. Традыцыйны для аўтарскага стылю мастацкі паралелізм паміж псіхалагічнымі адчуваннямі персанажаў i арганічна падабранымі пейзажнымі замалёўкамі робіць яшчэ больш адкрытымі рамантычныя акцэнты ў творы.

У многім дзякуючы сінтэтычнаму хранатопу i шматлікай фактуальнасці апавядання разгорнута i глыбока раскрываецца сутнасць пратаганіста, характар стасункаў паміж закаханымі, асэнсоўваюцца спрадвечныя духоўныя каштоўнасці: каханне, узаемапавага, служэнне роднаму краю, перманентнае развіццё i самаўдасканаленне асобы.

Супастаўляючы твор “Залаты бог” з вышэйразгледжанымі праявістымі прыкладамі, адзначым, што ён мае разгалінаваную кампазіцыю, праз якую сцісла, але выразна вызначаюцца асаблівасці жыцця кожнага з эпізодычных персанажаў. Гэтым дасягаецца пэўная мазаічнасць сюжэта, але ён не iзалюецца на адносна самастойныя часткі. Усе мікратэмы, скарэляваныя з героямі другога плану, прадумана ўключаны ў магістральны апавед. Такім чынам, ствараецца цэласны малюнак твора, які не мог бы паўнаважна існаваць у выпадку адсутнасці адной з мікратэм. Менавіта ўзаемасувязь кампанентаў, iх падтэкставасць дазваляюць больш глыбока

асэнсоўваць учынкi героў i iх разважаннi. Станоўчую ролю адыгрывае ў гэтым i аб'ектыўны прынцып мастацкай пабудовы апавядання: чытач сам фарміруе ўласнае ўражанне пра падзеi i персанажаў. Сцiсласць хранатопу (некалькi дзён на беразе мора) дазваляе сканцэнтраваць увагу на псiхалагiчным раскрыццi герояў, выяўленнi iх унутранай сутнасцi.

У апаведзе ўдала ўжываюцца прыёмы рэтардацыi: апiсанне гiсторыi ўзаемаадносiн Валерыя i Агаты перапыняецца ўспамiнамі iншых герояў. Пры гэтым усе сюжэтныя кампаненты дакладна вывераны i па-мастацку распрацаваны, таму арганiчна ўтвараюць лагiчны ланцуг.

Заклучэнне. Такiм чынам, у агульнай сiстэме рамантызаваных каардынат творчасцi Караткевіча адзiн з вектараў быў накіраваны на мастацкае пазнанне сучаснiка i сучаснасцi. Як i ў сваiх гiстарычных творах, аўтар, бачачы прагматызм новай рэалiстычнай эпохi, аддаваў перавагу адлюстраванню незвычайнага ў звычайным, i гэтакiм чынам паказваў чалавека i час. Згаданыя вышэй пратаганiсты вылучаюцца менавіта iманентнай незвычайнасцю, якая праяўляецца ў складаных, драматычна абвостраных жыццёвых сiтуацыях. Кожны з гэтых герояў нечакана аказваецца здольным на высокамаральныя ўчынкi, на далейшае спасцiжэнне ўласнага "я". Глыбокi псiхалагiзм, трапнае выкарыстанне мастацкiх дэталей, прыёму мастацкага паралелiзму, прадуманая сюжэтная арганiзацыя, арганiчнае спалучэнне нават тэматычна розных эпізодаў дазваляюць разглядаць даследуемыя апавяданнi У. Караткевіча ў шэрагу лепшых праязiчных прыкладаў XX стагоддзя.

1. Караткевіч, У. Збор твораў: у 8 т. Т. 2. Апавесцi, апавяданнi, казкi / У. Караткевіч. – Мiнск: Мастацкая лiтаратура, 1988. – 511 с.

ЯЗЫКОВОЕ ЧЛЕНЕНИЕ ПРОСТРАНСТВА В БРИТАНСКОЙ КАРТИНЕ МИРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРЕДЛОГОВ И НАРЕЧИЙ)

Т.Н. Петрашко

Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

Пространственное членение языковыми средствами представляет собой одну из известнейших лингвистических универсалий, так как чаще всего происходит по вертикальной и горизонтальной осям. Для этого носители лингвокультуры используют различные языковые единицы, среди которых наиболее частотными по употреблению являются предлоги и наречия, имеющие различные семантические значения, например, *вверху, внизу, впереди, позади, сбоку* и т.д. Важным является тот факт, что их использование вариативно в национальных лингвокультурах и является показателем особенностей представлений того или иного этноса, народа о пространственной системе мира. Данная аксиома предопределила цель настоящей работы – выявить особенности использования предлогов и наречий в языковом членении действительности в британской лингвокультуре.

Материал и методы. Фактическим материалом исследования послужили англоязычные прецедентные тексты (*The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark, Robinson Crusoe, Great Expectations, Jane Eyre, The Picture of Dorian Gray*). Методологическую базу исследовательской деятельности составили методы статистического количественного и корпусного дискурса-анализов.

Результаты и их обсуждение. Количественный анализ употребления предлогов и наречий в исследуемом текстовом материале показал, что языковые средства, обозначающие пространственную ориентацию на вертикальной оси, употребляются почти в два раза чаще, чем соответствующие части речи, обозначающие положение объектов по горизонтальной оси. При этом фронтальное измерение на горизонтальной оси указывается в три раза чаще, чем латеральное измерение (см. Таблица 1).